

प्रधानमंत्री का द्वारा

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY
असाधारण

भाग १२ अनुभाग १

Part XII Section 1

भाग बारा अनुभाग १

प्राधिकार से प्रकाशित

PUBLISHED BY AUTHORITY

प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. ३]

नई दिल्ली, २ अक्टूबर २००३/१० आश्विन, (शक) १९२५

खंड १२

No. ३]

NEW DELHI, 2nd OCTOBER 2003/10 ASHWINA (SAKA) 1925

Vol. १२

अंक ३]

नवी दिल्ली, २ ऑक्टोबर २००३/१० आश्विन, (शक) १९२५

खंड १२

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी (या भागाला) खेळगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

विधि और न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नई दिल्ली, २ अक्टूबर २००३/१० आश्विन (शक) १९२५

(१) दि सॉल्ट सेस अॅक्ट, १९५३, (२) दि सिनेमेटोग्राफ अॅक्ट, १९५२, (३) दि प्रोबिजन्स ऑफ दि पंचायतस (एक्सटेंशन टू दि शेडयल एरियास) अॅक्ट, १९९६, (४) दि चाइल्ड लेबर (प्रोहिबिशन एन्ड रेयलेशन अॅक्ट, १९८६, (५) दि गोवा, दमण, एण्ड दिव माझानिंग कन्सेशन्स (एबोलिशन एन्ड डिक्लोरेशन एजू माझानिंग लिजीस) अॅक्ट, १९८७, (६) दि अॅडमिनिस्ट्रेटिव ट्राइब्यूनल्स अॅक्ट, १९८५ के मराठी अनुवाद राष्ट्रपति के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और ये प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) आधिनियम, १९७३ (१९७३ की ५०) का धारा २ के खंड (क) के अधीन उनके मराठी प्राधिकृत पाठ समझे जाएंगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE
(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, dated 2nd October 2003/10 Ashwina (SAKA) 1925

The Translations in Marathi of (1) Salt Cess Act, 1953, (2) Cinematograph Act, 1952, (3) Provisions of the Panchayats (Extension to the Scheduled Areas) Act, 1996, (4) Child Labour (Prohibition and Regulation) Act, 1986, (5) Goa, Daman and Diu Mining Concessions (Abolition and Declaration as Mining Leases) Act, 1987 (6) Administrative Tribunals Act, 1985 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

विधि व न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नवी दिल्ली, दिनांक २ ऑक्टोबर २००३/१० आश्विन, (शके) १९२५

पुढील अधिनियमाचे म्हणजे (१) दि सॉल्ट सेस अँकट, १९५३, (२) दि सिनेमेटोग्राफ अँकट, १९५२, (३) दि प्रोडिजन्स ऑफ दि पंचायतस् (एक्सटेंशन टू दि शेडयुल्ड एरियास) अँकट, १९९६, (४) दि चाईल्ड लेवर (प्रोडिजिशन अँड रेगिस्ट्रेशन) अँकट, १९८६, (५) दि गोवा, दमण अँड दीव माइनिंग कन्सेशन्स (अंबॉलिशन अँड डिक्लेरेशन अँजू माइनिंग लिंजीस) अँकट, १९८७, (६) दि अँडमिनिस्ट्रिव्ह ट्राइब्यूनल्स अँकट, १९८५ या अधिनियमाचे मराठी अनुवाद याद्वारे राष्ट्रपतींच्या प्राधिकाराने प्रसिद्ध करण्यात येत असून “प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, १९७३” (१९७३ चा अधिनियम क्रमांक ५०) यांच्या कलम २, खंड (क) अन्वये हे अनुवाद त्या अधिनियमाचे प्राधिकृत पाठ आहेत असे समजले जाईल.

निर्देशसूची INDEX

अधिनियमाचे नाव Name of the Act	पृष्ठ क्रमांक Page No.
१. मीठ उपकर अधिनियम, १९५३ The Salt Cess Act, 1953	१४८
२. चलचित्र अधिनियम, १९५२ The Cinematograph Act, 1952	१५०
३. पंचायतीसंबंधीचे उपबंध (अनुसूचित क्षेत्रावर विस्तारित करणे) अधिनियम, १९९६ The Provisions of the Panchayats (Extension to the Scheduled Areas) Act, 1996.	१६१
४. बाल कामगार (प्रतिबंध आणि विनियमन) आनंदवयम, १९८६ The Child Labour (Prohibition and Regulation) Act, 1986	१६३
५. गोवा, दमण व दीव खाणकाम सवलती (नंदू करण्यासाठी व खाणकाम पट्टा म्हणून घोषित करण्यासाठी) अधिनियम, १९८७ The Goa, Daman and Diu Mining Concessions (Abolition and Declaration as Mining Leases) Act, 1987	१६९
६. प्रशासकीय न्यायाधिकरण आधिनियम, १९८५ The Administrative Tribunals Act, 1985	२०१

पंचायतीसंबंधीचे उपबंध (अनसचित क्षेत्रांवर विस्तारित करणे)

अधिनियम. १९९६

(१९९६ चा अधिनियम असांक ४०)

(२१ एप्रिल २००३ रोजी साथाविद्यमान)

[२४ डिसेंबर, १९९६]

संविधानाच्या भाग नक्षमधील, पंचायतींशी संबंधित अललेल्या उपबंधांचा विस्तार अनुसृचित क्षेत्रांवर करण्याचा उपबंध करण्यासाठी अधिनियम

भास्याम् गगराज्ञाच्या सुवेचादिसाक्ष्या वर्णी संस्कृतस्त्र वर्णीन् प्राप्तये अधिरितिर्लिपे त्वये

१. या अधिनियमास, “पंचायतीसंबंधीने उपबंध (अनुसूचित श्रेवांवर विस्तारित करणे) अधिनियम, संक्षिप्त नाव १९९६” असे म्हणावे.

२. या अधिनियमात, संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक नसेल तर, “अनुसूचित क्षेत्रे” याचा अर्थ व्याख्या. संविधानाच्या अनुच्छेद २४४ च्या खंड (१) मध्ये निर्देशिलेली अनुसूचित क्षेत्रे असा शब्द

३. संविधानाच्या भाग नऊमधील पंचायतींशी संबंधित असलेल्या उपबंधाचा विस्तार, कलम संविधानाच्या भाग ४ मध्ये उपबंधित केलेले अपवाद व आपरिवर्तने यांना अधीन राहून यांदारे अनुसूचित क्षेत्रांवर करण्यात नऊचा विस्तार. येत आहे.

४. संविधानाच्या भाग नऊमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, कोणत्याही राज्याचे संविधानाच्या भाग विधानमंडळ त्या भागाबन्वये, पुढीलपैकी कोणत्याही वाबीशी विसंगत असेल असा कोणताही कायदा नऊचे अपवाद व करणार नाही; त्या वाबी पुढीलप्रमाणे:—

(क) पंचायतोंसंबंधात करता येईल असे कोणतेही राज्य विधि विधान रुढीगत कायदा, सामाजिक व धार्मिक प्रथा आणि सामूहिक साधनसंपत्तीच्या परंपरागत व्यवस्थापनाच्या प्रथा याच्याशी सुसंगत असे असेल;

(ख) गाव हे सामान्यतः एक वस्तो किंवा वस्त्यांचा गट मिळून किंवा एक पाडा किंवा पाड्यांचा गट मिळून बनलेले असेल व त्यात एक समाज असून तो आपल्या परंपराच्या व रुदीच्या अनुसार आपले व्यंग्याहार चालवीत असेल :

(ग) प्रत्येक गावात, ग्रामपातळीवरील पंचायतीसाठी असलेल्या मतदार याचांमध्ये ज्यांची नावे अंतर्भूत केलेली आहेत अशा व्यक्तीचा समावेश असलेली ग्रामसभा असेल :

(व) प्रत्येक ग्रामसभा, लोकांच्या परंपरा व रुढी, त्यांची सांस्कृतिक अस्मिता, सामूहिक साधनांपत्री आणि तंते मिठवण्याची रुढीगत पद्धती सुरक्षित ठेवण्यास व जतन करण्यास सक्षम असेल :

(ङ) प्रत्येक ग्रामसभा,—

(एक) ग्रामपातळीवर पंचायतीकडून सामाजिक व आर्थिक विकासाच्या योजना, कार्यक्रम व प्रकल्प यांच्या कार्यान्वयाचे काम सुरु होण्यापूर्वी अशा योजना, कार्यक्रम व प्रकल्प यांना मान्यता देवूले;

(दोन) दारिद्र्य निर्मूलनाच्या व इतर कार्यक्रमांखाली कोणत्या व्यक्ती लाभाधिकारी आहेत हे ओळखण्यास किवा त्यांची निवड करण्यास. जबाबदार असेल;

(च) ग्रामपालीवरील प्रत्येक पंचायतीला, खंड (ड) मध्ये निर्देश केलेल्या योंजना, कार्यक्रम व प्रकल्प यांच्यासाठी त्या पंचायतीने केलेल्या निधींच्या वापराचे प्रमाणपत्र ग्रामसभेकडून मिळवावे लागेल;

(४) प्रत्येक पंचायतीमधील अनुसूचित क्षेत्रांतील जागांचे आरक्षण हे, त्या पंचायतीमधील ज्या जमातीसाठी संविधानाच्या भाग नउखाली आरक्षण द्यावयाचे योजलेले असेहे त्या जमातीच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणानाऱ्यु असेल.

परंतु, अनुसूचित जनजातींसाठी असलेले आरक्षण जागांच्या एकूण संख्येच्या एक द्वितीयांश-
पेक्षा कमी असणार नाही :

परंतु आणखी असे की, सर्व पातळीवरील पंचाथतीच्या सभापतीच्या सर्व जागा अनुसूचित जेनजातींसाठी राखणे ठेवण्यात येतील :

(ज) मध्यम पातळीवरील पंचायतीमध्ये किंवा जिल्हापातळीवरील पंचायतीमध्ये ज्यांचे प्रतिनिधित्व नसेल अशा अत्मचित उत्तरातीलप्रीत वारकरीय विषयावरील नियंत्रणाचे

परंतु, असे नामनिर्देशन, त्या पंचायतीमधून निवडून द्यावयाच्या एकूण सदस्यांच्या संख्येच्या एक-दशांशापेक्षा अधिक असणार ताढी:

(ज) अनुसूचित क्षेत्रांमध्ये विकास प्रकल्पांसाठी जमीन संपादन करण्यापूर्वी आणि अनुसूचित क्षेत्रातील अशा प्रकल्पांमुळे वाधित झालेल्या व्यक्तींची पुनर्वसाहत किंवा त्याचे पुनर्वसन करण्यापूर्वी ग्रामसभेचा किंवा समुचित पातळीवरील पंचायतींचा सल्ला घेण्यात येईल;

अनुसूचित क्षेत्रातील प्रकल्पांचे प्रत्यक्ष नियोजन आणि कार्यान्वयन यांचा समन्वय राज्य पातळीवर साधारण्यात येईल;

(न) अनुसूचित क्षेत्रातील लहान जलव्योतांचे नियोजन व व्यवस्थापन करण्याचे काम समुचित पातळीवरील पंचायतींकडे सोपविष्ट्यात येईल;

(ट) अनुसूचित क्षेत्रांमध्ये गौण खनिजांसाठी पूर्वेक्षण लायसन किंवा खाणकाम पट्टा देण्यापूर्वी समुचित पातळीवरील ग्रामसभेच्या किंवा पंचायतींच्या शिफारशी अनिवार्य करण्यात येतील;

(ठ) गौण खनिजांचे उत्खननाद्वारे समुपयोजना करण्याकरिता सवलत देण्यापूर्वी समुचित पातळीवरील ग्रामसभेच्या किंवा पंचायतींच्या पूर्वेशिफारशी अनिवार्य करण्यात येतील;

(इ) अनुसूचित क्षेत्रातील पंचायतींना, स्वयंशासनाच्या संस्था पृष्ठून काम करणे त्यांना शक्य व्हावे यासाठी आवश्यक असतील असे अधिकार व प्राधिकार देतेवेळी राज्य विधानमंडळ, समुचित स्तरावरील पंचायती व ग्रामसभा यांना विनिर्देशपूर्वक,—

(एक) मादक द्रव्यांची विक्री व सेवन यांना मनाई करण्याचा किंवा त्यांचे विनियमन करण्याची किंवा त्यांवर निर्बंध घालण्याचा अधिकार;

(दोन) गौण वन-उत्पादनाची मालकी;

(तीन) अनुसूचित क्षेत्रातील जमिनीच्या अन्य संक्रमणास प्रतिबंध करण्याची आणि अनुसूचित जनजातीच्या अवैधरीत्या अन्य संक्रमित झालेल्या कोणत्याही जमिनीच्या पुनर्स्थापना-साठी समुचित कृती करण्याचा अधिकार;

(चार) ग्रामीण बाजारवेठांच्या मग त्या कोणत्याही नावाने ओळखल्या जावोत, व्यवस्थापनाचा अधिकार;

(पाच) अनुसूचित जनजाती सावकारी करण्यावर नियंत्रण ठेवण्याचा अधिकार;

(सहा) सर्व सामाजिक प्रभागांमधील संस्था आणि कार्यकर्ते यांच्यावर नियंत्रण ठेवण्याचा अधिकार; आणि

(सात) जनजाती उपयोजनांसह स्थानिक योजना आणि अशा योजनांसाठी लागणारी साधनसंपत्ती यांवरील नियंत्रणाचा अधिकार;

देण्यात आले आहेत, हे सुनिश्चित करील;

(६) स्वयंशासनाच्या संस्था पृष्ठून कामे पार पाडणे पंचायतींना शक्य व्हावे यांसाठी आवश्यक असतील असे अधिकार व प्राधिकार त्यांना देणाऱ्या राज्याच्या विधी विधानामध्ये, उच्च पातळीवरील पंचायती या निम्न पातळीवरील कोणत्याही पंचायतीचे किंवा ग्रामसभेचे अधिकार व प्राधिकार घारण करीत नाहीत, हे सुनिश्चित करण्यासाठी संरक्षक उपाययोजनांचा अंतर्भूत असेल;

(७) राज्य विधानमंडळ, अनुसूचित क्षेत्रातील जिल्हा स्तरावरील पंचायतीमध्ये प्रशासकीय व्यवस्था करतेवेळी संविधानाच्या सहाव्या अनुसूचीच्या पढतीचे अनुपालन करण्याचा प्रयत्न करील.

विद्यमान कायदे व ५. या अधिनियमाद्वारे देण्यात आलेली सूट व करण्यात आलेले फेरबदल यांसह संविधानाच्या पंचायती पुढे चालू भाग नऊमध्ये काहीही अंतर्भूत असेल तरी, या अधिनियमास राष्ट्रपतींची संमती मिळाल्याच्या दिनांकाच्या राहणे लगतपूर्वीच्या दिनांकास अनुसूचित क्षेत्रामध्ये अंमलात असलेल्या, पंचायतींशी संबंधित कोणत्याही कायद्यातील भाग नऊच्या उपबंधांशी विसंगत असलेला कोणताही उपबंध अशा सूट व फेरबदल यांसह, सक्षम विधानमंडळाद्वारे किंवा इतर सक्षम प्राधिकरणाद्वारे त्यांचे विशेषानन किंवा निरसन करण्यात येईपर्यंत किंवा या अधिनियमास राष्ट्रपतींची संमती मिळाल्याच्या दिनकापासून एक वर्षाचा कालावधी समाप्त होईपर्यंत अंमलात असण्याचे चालू राहील:

परंतु, अशा दिनांकाच्या लगतपूर्वी अस्तित्वात असलेल्या सर्व पंचायती, त्या राज्याच्या विधानसभेद्वारे किंवा जेथे विधानपरिषद आहे अशा राज्याच्या बाबतीत त्या राज्याच्या विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागूहां-द्वारे तेथा आशयाचा ठराव मंजूर करून आधीच विसर्जित केलेल्या असतील ते खेरीजकरून, त्यांचा कालावधीही समाप्त होईपर्यंत चालू राहील.